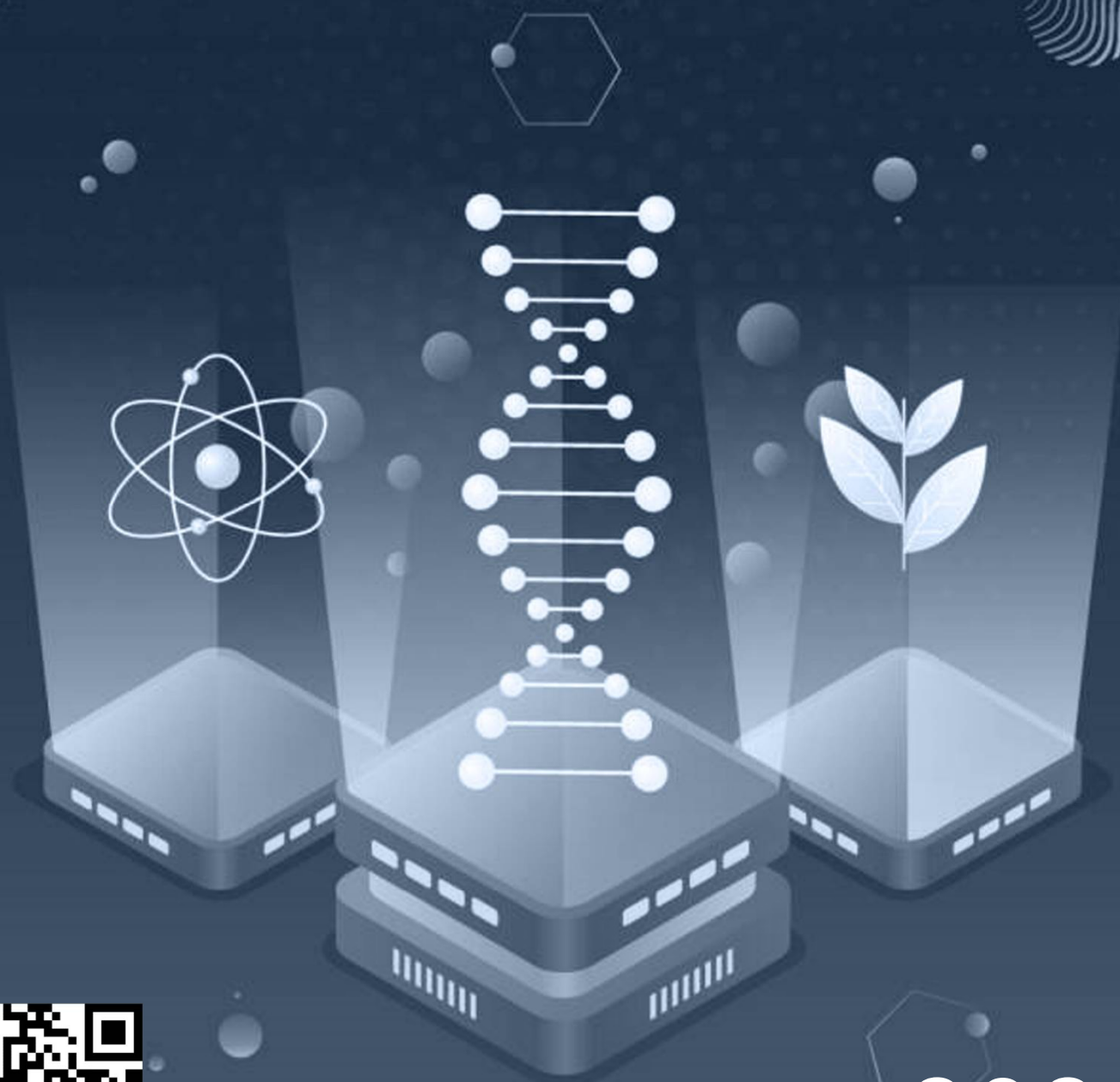

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

Volume 4, Issue 6 **2026**

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

«MAMUN SCIENCE» JURNALI

4 JILD, 6 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 4, HOMEP 6

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 4, ISSUE 6

TOHKENT-2026

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «МА'МUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№6 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2026-6>

Бош мухаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Matyakubov Umidjon Raximovich
(i.f.d., prof.)

Бош мухаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudonazarov Egambergan Madrahimovich
(PhD., dots.)

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)

Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar

akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent

Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),

dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor

Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor

Grodno davlat universiteti Belorusiya

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyazova Nasiba Ramatillayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'g'li

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Boltayev Abdurahim Amanovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Zoirov Erkin Xalilovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Buxoro davlat texnika universiteti

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sultonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Ma'mun Universiteti NTM

Журнал включен в перечень ВАК национальных научных изданий, рекомендуемых для публикации основных научных результатов диссертаций по медицинским наукам постановлением № 01-08/3068/17 от 27 сентября 2024 г.

Page Maker | Верстка | Саифаловчи: X. Mirzaxmedov

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

IQTSOD

- 1. Boltayev B. Mixliyev O.**
QISHLOQ XO‘JALIGINI INNOVATSION RIVOJLANISH SHAROITIDA KADRLAR TAYYORLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI.....7
- 2. Djumabayeva Sh.**
O‘ZBEKISTONDA NIKOH VA AJRALISH JARAYONLARINING IJTIMOY-DEMOGRAFIK O‘ZGARISHLARI.....11
- 3. Raximov Matqurbon Ravshanbek O‘g‘li.**
GLOBALLASHUV SHAROITIDA ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA‘MINLASHNING ZARURATI.....19
- 4. Rustamboyev Kamronbek Otabek o‘g‘li.**
O‘ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNING IQTISODIY SAMARADORLIGI VA DAVLAT TOMONIDAN QO‘LLAB-QUVVATLASH YO‘LLARI.....24
- 5. Курбанова Дилфуза Баходировна.**
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И НАУЧНЫЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ОТРАСЛЕЙ СФЕР УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ.....27
- 6. Egamberdiyev Shoxruxbek Davronbekovich.**
KICHIK TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING XORIJ TAJRIBASI.....33

FILOLOGIYA

- 1. Jo‘rayeva Muhayyo Abduljalilovna**
O‘ZBEK VA INGLIZ SO‘ZLASHUV DISKURSIDA DISKURS MARKERLARINING INTERAKTIV-PRAGMATIK XUSUSIYATLARI.....38
- 2. Raximova Dilfuza Masharip qizi.**
“XX–XXI ASR BRITANIYA ROMANLARIDA SHARQ VA G‘ARB BADIY TAFAKKURI SINTEZI”.....42
- 3. Baxtiyorov Asadbek Dilshod o‘g‘li.**
ANTONIO JENKINSON VA UNING XIVA XONLIGIGA TASHRIFI.....46
- 4. Ювашева Шоира Махаматовна**
ВЛИЯНИЕ КУЛЬТУРНЫХ НОРМ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ.....48

PSIXOLOGIYA

- 1. Mashhura Sultonova Rustamboyevna.**
YETUKLIK YOSHIDAGI AYOLLARDA O‘Z-O‘ZIDAN QONIQISH DARAJASIGA PSIXOLOGIK RESURLAR VA QADRIYATLAR TIZIMINING TA‘SIRI.....52
- 2. Sherjanova Nodira.**
MIGRANT OILALARDA TARBIIYALANAYOTGAN O‘SMIRLARDA PROSOTSIAL XULQ-ATVOR VA EMPATIYA MUNOSABATI.....58

3. Odamova O'g'iljon Kenjayevna. SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING YUZAGA KELISH SABABLARI.....	63
--	----

TARIX

1. Egamberdieva Nigora Azadovna. Raxmatullaeva Azada. XORAZM VOHASIDA ILK DAVLATNING SHAKLANISHI JARAYONINING TAHLILI (ARXEOLGIK VA YOZMA MANBALAR ASOSIDA).....	68
2. Abdullayev U.I. Kurshat Y. Satimov B. OROLBO'YIDA MUDOFA ISTEHKOMLARNING KELIB CHIQISHI BO'YICHA BA'ZI BIR MULOHAZALAR.....	73
3. Egamberdiyeva Zulfiya Zafar qizi. OLTIN O'RDA DAVRIDA XORAZMDA IQTISODIY HAYOT.....	78
4. Бобождонов У. ҚЎЙҚИРИЛГАН ҚАЛЪА АНТИК ДАВР МАДАНИЙ МЕРОС МАРКАЗИ.....	82
5. Umidbek Abdalov Matniyazovich. Ibodullayeva Oymarjon Shavkat qizi. FROM THE HISTORY OF DIPLOMATIC AND ECONOMIC RELATIONS BETWEEN THE KHIVA KHANATE AND THE RUSSIAN EMPIRE AT THE BEGINNING OF THE 18 th - 20 th CENTURIES.....	86

PEDAGOGIKA

1. Ismoilova Gulnoza Olimboy qizi. BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING 4 K KOMPETENSIYALARINI RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA RIVOJLANTIRISH.....	91
2. Yunusxo'jayev Mustafo Zafarxo'ja o'g'li. NAJMIDDIN KUBRO PEDAGOGIK QARASHLARI ASOSIDA TALABALARNING MA'NAVIY-AXLOQIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MODELI.....	96
3. Radjapova Feruza Abdullayevna. PEDAGOGIK MADANIYATNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARINING DIDAKTIK TASNIFI VA ULARNI PEDAGOGIK TA'LIMGA INTEGRATSIYA QILISH ALGORITMI...	106

UDK: 37.013:297.1(575.1)

Yunusxo'jayev Mustafu Zafarxo'ja o'g'li

Urganch davlat universiteti doktoranti

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-0533-2106>**NAJMIDDIN KUBRO PEDAGOGIK QARASHLARI ASOSIDA TALABALARNING
MA'NAVYI-AXLOQIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK
MODELI**<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.21008954>

Annotatsiya. Mazkur maqolada Najmiddin Kubroning pedagogik qarashlari asosida pedagogika yo'nalishi talabalarining ma'naviy-axloqiy kompetensiyasini rivojlantirishning takomillashtirilgan pedagogik modeli yoritiladi. Tadqiqotda motivatsion-qadriyaviy, kognitiv-dunyoqarash, refleksiv-metakognitiv, tajribaviy-faoliyatli va kompetensiyaviy-rivojlantiruvchi komponentlar o'zaro aloqador tizim sifatida tahlil qilinadi. Shuningdek, qadriyatga yo'naltirilgan refleksiv ta'lim, shaxsga yo'naltirilgan ma'naviy rivojlantirish, vitagen-tajribaviy ta'lim, refleksiv-metakognitiv rivojlantirish va kompetensiyaga asoslangan baholash texnologiyalari asosida ma'naviy rivojlanish blokining didaktik imkoniyatlari ochib beriladi. Maqolada talabalarda halollik, mas'uliyat, insonparvarlik, bag'rikenglik, o'zini nazorat qilish, fuqarolik mas'uliyati va komillikka intilish kabi sifatlarni shakllantirishning nazariy hamda amaliy mexanizmlari asoslanadi.

Kalit so'zlar: Najmiddin Kubro, pedagogik meros, ma'naviy-axloqiy kompetensiya, pedagogik model, refleksiv ta'lim, vitagen yondashuv, metakognitsiya, komil inson, qadriyatlar tarbiyasi.

Аннотация. В статье рассматривается усовершенствованная педагогическая модель развития духовно-нравственной компетентности студентов педагогического направления на основе педагогических взглядов Наджмиддина Кубро. В исследовании мотивационно-ценностный, когнитивно-мировоззренческий, рефлексивно-метакогнитивный, опытно-деятельностный и компетентностно-развивающий компоненты анализируются как взаимосвязанная система. Раскрываются дидактические возможности блока духовного развития на основе ценностно-ориентированного рефлексивного обучения, личностно-ориентированного духовного развития, витагенно-опытного обучения, рефлексивно-метакогнитивного развития и компетентностного оценивания. Обосновываются теоретические и практические механизмы формирования честности, ответственности, гуманности, толерантности, самоконтроля, гражданской ответственности и стремления к совершенству у студентов.

Ключевые слова: Наджмиддин Кубро, педагогическое наследие, духовно-нравственная компетентность, педагогическая модель, рефлексивное обучение, витагенный подход, метакогнития, совершенный человек, воспитание ценностей.

Abstract. This article examines an improved pedagogical model for developing students' spiritual and moral competence in teacher education on the basis of Najmiddin Kubro's pedagogical views. The study analyzes motivational-value, cognitive-worldview, reflexive-metacognitive, experiential-activity and competence-development components as an interconnected system. It also reveals the didactic potential of the spiritual development block through value-oriented reflective learning, learner-centered spiritual development, vitagenic-experiential learning, reflexive-metacognitive development and competence-based assessment technologies. The paper substantiates theoretical and practical mechanisms for fostering honesty, responsibility, humanism, tolerance, self-control, civic responsibility and aspiration for perfection among students.

Keywords: Najmiddin Kubro, pedagogical heritage, spiritual and moral competence, pedagogical model, reflective learning, vitagenic approach, metacognition, perfect human, value education.

KIRISH

Bugungi globallashuv, axborot oqimining tezlashuvi va ta'lim mazmunining raqamli muhit bilan uzviy bog'lanishi sharoitida oliy ta'lim muassasalari oldida faqat bilimli mutaxassisni emas, balki ma'naviy yetuk, axloqiy mas'uliyatli, mustaqil fikrlovchi va ijtimoiy faol shaxsni tarbiyalash vazifasi turibdi. Pedagogika yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar kelajakda ta'lim oluvchilarning dunyoqarashi, xulqi, qadriyatlar tizimi va ijtimoiy pozitsiyasiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan kasb egalaridir. Shu sababli ularning ma'naviy-axloqiy kompetensiyasini rivojlantirish ta'lim jarayonining ikkilamchi yo'nalishi emas, balki kasbiy tayyorgarlikning markaziy tarkibiy qismi sifatida qaralishi lozim.

O'zbekiston pedagogik tafakkuri tarixida buyuk allomalar merosi, xususan, Najmiddin Kubroning ta'limiy-axloqiy qarashlari yosh avlodni kamolotga yetaklashda muhim nazariy va tarbiyaviy manba bo'lib xizmat qiladi. Kubroning qarashlarida insonning ichki olamini tarbiyalash, nafsni nazorat qilish, sabr, tavba, qanoat, tavakkul, ilmga intilish, insonparvarlik va ijtimoiy mas'uliyat kabi fazilatlar shaxs kamolotining asosiy mezonlari sifatida talqin qilinadi. Bu qarashlar zamonaviy pedagogikadagi kompetensiyaviy yondashuv, refleksiv ta'lim, metakognitiv rivojlanish, qadriyatlarga asoslangan ta'lim va vitagen yondashuv bilan mazmunan uyg'unlashadi.

Maqolaning dolzarbligi Najmiddin Kubro pedagogik merosini zamonaviy oliy pedagogik ta'limda tizimli qo'llash zarurati bilan belgilanadi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ma'naviy-axloqiy tarbiya ko'pincha alohida tadbirlar, ma'ruzalar yoki umumiy nasihatlar darajasida qolib ketadi. Bunday holat talabalarda qadriyatlarni chuqur anglash, ularni shaxsiy xulq-atvorga aylantirish va kasbiy faoliyatda qo'llash imkoniyatini cheklaydi. Shuning uchun ma'naviy tarbiyani didaktik texnologiyalar, o'qitish metodlari, baholash mezonlari va natijaviy kompetensiyalar bilan bog'laydigan pedagogik modelga ehtiyoj mavjud.

Maqolaning maqsadi Najmiddin Kubro pedagogik qarashlari asosida talabalarning ma'naviy-axloqiy kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik modelning mazmuni, tarkibiy qismlari, texnologik asoslari va metodik imkoniyatlarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat. Mazkur maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: Najmiddin Kubro pedagogik merosining zamonaviy ta'limdagi konseptual ahamiyatini aniqlash; pedagogik modelning komponentlari va bloklarini tavsiflash; ma'naviy rivojlanish bosqichlari va sifatlar tizimini ochib berish; o'qitish metodlari hamda baholash mexanizmlarining amaliy imkoniyatlarini asoslash.

Tadqiqot obyekti pedagogika yo'nalishi talabalarida ma'naviy-axloqiy kompetensiyani shakllantirish jarayonidir. Tadqiqot predmeti esa Najmiddin Kubro pedagogik qarashlaridan foydalanish asosida mazkur kompetensiyani rivojlantirishning pedagogik modeli, usullari va texnologiyalaridan iborat. Maqolada nazariy tahlil, umumlashtirish, taqqoslash, pedagogik modellashtirish hamda aksiologik-pedagogik talqin metodlaridan foydalanildi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Najmiddin Kubro pedagogik qarashlarini zamonaviy ta'lim jarayoniga tatbiq etish masalasi bir nechta ilmiy yo'nalishlar kesishmasida o'rganiladi. Birinchi yo'nalish tasavvufiy-ma'naviy merosning tarbiyaviy ahamiyatiga oid tadqiqotlardan iborat. Bunday izlanishlarda komil inson

g'oyasi, shaxsning botiniy poklanishi, axloqiy o'z-o'zini nazorat qilish va insonni jamiyatga foydali shaxs sifatida tarbiyalash masalalari markaziy o'rin egallaydi. Najmiddin Kubro merosi aynan shu jihatdan pedagogik talqinga muhtoj, chunki undagi ma'naviy tamoyillar faqat diniy-irfoniy tushuncha sifatida emas, balki shaxs tarbiyasining umumiy metodologik asosi sifatida ham ahamiyatlidir.

Ikkinchi yo'nalish qadriyatlarga asoslangan ta'lim va xarakter tarbiyasiga oid zamonaviy pedagogik tadqiqotlardir. Bu yondashuvlarda ta'lim jarayoni nafaqat bilimlarni uzatish, balki o'quvchilarda shaxsiy pozitsiya, axloqiy tanlov, ijtimoiy javobgarlik va prosotsial xulqni shakllantirish jarayoni sifatida talqin qilinadi. Qadriyatlar ta'lim maqsadlari, o'qitish mazmuni, baholash mezonlari va o'qituvchi-talaba muloqotining mazmuniga singdirilgandagina barqaror tarbiyaviy natija yuzaga keladi. Najmiddin Kubro merosidagi halollik, sabr, qanoat, tavba, tavakkul va ilmga hurmat kabi tushunchalar bunday qadriyatli ta'limning tarixiy-ma'naviy asosini tashkil etadi.

Uchinchi yo'nalish kompetensiyaviy ta'lim nazariyalari bilan bog'liq. Kompetensiya bilim, ko'nikma, qadriyat, munosabat va xulq-atvorning yaxlit namoyoni sifatida tushuniladi. Shunday ekan, ma'naviy-axloqiy kompetensiya ham faqat axloqiy qoidalarni bilish bilan cheklanmaydi; u shaxsning real vaziyatda mas'uliyatli qaror qabul qilishi, o'z xatti-harakatini nazorat qilishi, boshqalarga hurmat bilan munosabatda bo'lishi va kasbiy faoliyatda axloqiy me'yorlarga amal qilishida namoyon bo'ladi. Bu jihatdan Kubroning "ilm amalsiz foydasiz" degan mazmundagi qarashi zamonaviy kompetensiyaviy ta'limning amaliy natijaga yo'naltirilgan mohiyati bilan uzviy bog'lanadi.

To'rtinchi yo'nalish refleksiv va metakognitiv ta'lim nazariyalaridir. Refleksiya shaxsning o'z fikri, hissiyoti, qadriyatlari, xulq-atvori va o'quv faoliyatini tahlil qilish qobiliyatini bildiradi. Metakognitsiya esa o'quv faoliyatini rejalashtirish, kuzatish, baholash va takomillashtirish bilan bog'liq. Najmiddin Kubro ta'limotida qalbni kuzatish, nafsni boshqarish, xatoni tan olish va o'z ustida ishlash g'oyalari zamonaviy refleksiv-metodik yondashuvlar bilan hamohangdir. Demak, Kubro merosini o'qitishda refleksiv jurnallar, o'z-o'zini baholash, portfoliolar, keyslar va dialogik muhokamalar samarali didaktik vositalar bo'la oladi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, Najmiddin Kubro pedagogik merosini alohida axloqiy pand-nasihatlar majmui sifatida emas, balki maqsad, mazmun, metod, texnologiya va natijani birlashtiruvchi yaxlit pedagogik tizim sifatida talqin qilish ilmiy jihatdan asosli yondashuvdir. Shu bois maqolada taklif etilayotgan model ma'naviy-axloqiy kompetensiyani rivojlantirishning integrativ, bosqichma-bosqich va baholashga yo'naltirilgan mexanizmi sifatida ishlab chiqiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi aksiologik, antropotsentrik, kompetensiyaviy, vitagen va refleksiv-metakognitiv yondashuvlarning o'zaro integratsiyasiga tayanadi. Aksiologik yondashuv ta'lim jarayonida qadriyatlarning ustuvorligini ta'minlaydi. Unga ko'ra, har qanday pedagogik ta'sir talabalarda halollik, adolatparvarlik, mas'uliyat, insonparvarlik, bag'rikenglik va komillikka intilish kabi qadriyatlarni shakllantirishga xizmat qilishi kerak. Bu yondashuv Najmiddin Kubroning ma'naviy tarbiya haqidagi qarashlari bilan bevosita bog'liq.

Antropotsentrik yondashuv shaxsni ta'lim jarayonining markaziga qo'yadi. Talabaning individual tajribasi, qiziqishi, rivojlanish ehtiyoji, ichki motivatsiyasi va ma'naviy o'sish trayektoriyasi pedagogik faoliyatni tashkil etishda muhim mezon sifatida olinadi. Najmiddin Kubro ta'limotida ham shaxsning o'z-o'zini anglash va kamolot sari harakat qilish jarayoni alohida qadrlanadi. Shu sababli taklif etilayotgan model talabaning ichki dunyosida yuz beradigan o'zgarishlarni didaktik jarayonning asosiy natijasi sifatida ko'radi.

Kompetensiyaviy yondashuv ta'lim natijasini o'lchovchan, kuzatiladigan va amaliy xatti-harakatlarda namoyon bo'ladigan sifatlar orqali baholashga imkon beradi. Ma'naviy-axloqiy kompetensiya tarkibiga axloqiy tafakkur, qadriyatlarga asoslangan qaror qabul qilish, o'z-o'zini nazorat qilish, mas'uliyatli muloqot, ijtimoiy faollik va kasbiy etikaga rioya qilish kabi ko'rsatkichlar kiradi. Bunda talaba faqat ma'lumotni qayta aytuvchi subyekt emas, balki o'z

qadriyatlarini ongli ravishda tanlaydigan, ularni amaliy hayotda qo‘llaydigan va refleksiv baholaydigan faol shaxs sifatida namoyon bo‘ladi.

Vitagen yondashuv talabani hayotiy tajribasini o‘quv jarayoniga kiritishni nazarda tutadi. Pedagogik ta‘limda bu yondashuv ayniqsa muhim, chunki bo‘lajak o‘qituvchi nazariy bilimni o‘z shaxsiy tajribasi, oilaviy qadriyatlari, ijtimoiy kuzatuvlari va kelajak kasbiy vazifalari bilan bog‘laganda o‘quv mazmuni shaxsiy ma‘no kasb etadi. Najmiddin Kubro merosidagi amaliy axloq, xizmat, sabr, o‘z ustida ishlash va ilmni hayotga tatbiq etish g‘oyalari vitagen ta‘limning falsafiy poydevorini mustahkamlaydi.

Refleksiv-metakognitiv yondashuv talabani o‘z o‘quv faoliyati va ma‘naviy rivojlanishini ongli boshqarishini ta‘minlaydi. Bu yondashuvda refleksiv jurnal, o‘z-o‘zini baholash varaqalari, portfolio, individual rivojlanish xaritasi, savol-javob, suhbat va keys tahlili kabi metodlar qo‘llanadi. Mazkur metodologik asoslar birgalikda Najmiddin Kubro merosini zamonaviy pedagogik ta‘limga tatbiq etishning nazariy va amaliy asosini tashkil etadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

1. Pedagogik modelning umumiy mazmuni

Pedagogik model ta‘lim jarayonining maqsadi, mazmuni, metodologik asoslari, amalga oshirish mexanizmlari, baholash mezonlari va kutiladigan natijalarini tizimli tarzda ifodalaydigan ilmiy konstruksiyadir. Najmiddin Kubro pedagogik qarashlari asosida ishlab chiqilayotgan model ham shunchaki nazariy sxema emas, balki pedagogika yo‘nalishi talabalarida ma‘naviy-axloqiy kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiladigan amaliy tizimdir. Modelning asosiy g‘oyasi shundan iboratki, shaxsning ma‘naviy kamoloti qadriyatlar, bilim, refleksiya, tajriba va kompetensiyalarning uzviy integratsiyasi orqali shakllanadi.

Model to‘rtta asosiy blokdan iborat: maqsadli blok, tashkiliy-mazmuniy blok, ma‘naviy rivojlanish bloki va diagnostik-natijaviy blok. Maqsadli blok jamiyatning ma‘naviy yetuk, axloqiy mas‘uliyatli, ijtimoiy faol va kasbiy kompetent pedagoglarga bo‘lgan ehtiyojini ifodalaydi. Tashkiliy-mazmuniy blok yondashuvlar, tamoyillar, texnologiyalar, metodlar va mazmuniy komponentlarni qamrab oladi. Ma‘naviy rivojlanish bloki talaba shaxsida yuz beradigan ichki o‘zgarishlar: qadriyatlarni anglash, kompetensiyalarni shakllantirish, ijtimoiy munosabatlar madaniyatini rivojlantirish, refleksiv-metakognitiv o‘shish va dunyoqarash transformatsiyasini ifodalaydi. Diagnostik-natijaviy blok esa erishilgan natijalarni mezon va ko‘rsatkichlar asosida baholashni ta‘minlaydi.

Taklif etilayotgan modelda teskari aloqa muhim o‘rin tutadi. Baholash natijalari o‘qitish metodlarini qayta ko‘rib chiqish, individual rivojlanish yo‘nalishlarini aniqlash va talabalarining ma‘naviy o‘shishini qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Shu jihatdan model ochiq, dinamik va takomillashib boruvchi tizimdir. U ta‘lim jarayonida bir martalik tarbiyaviy ta‘sirni emas, balki uzluksiz pedagogik kuzatuv, refleksiya, qayta aloqa va rivojlanishni ko‘zda tutadi.

1-jadval. Najmiddin Kubro pedagogik qarashlari asosidagi model komponentlari

Komponent	Mazmuni	Asosiy funksiyasi	Kutiladigan natija
Motivatsion-qadriyaviy	Talabalarda ma‘naviy-axloqiy qadriyatlarga ijobiy munosabat va o‘zini rivojlantirish ehtiyojini shakllantiradi.	Aksiologik yo‘naltirish, ta‘limiy motivatsiyani kuchaytirish.	Qadriyatli pozitsiya va komillikka intilish.
Kognitiv-dunyoqarash	Pedagogik, madaniy va ma‘naviy bilimlarni yaxlit dunyoqarash bilan bog‘laydi.	Bilish, talqin qilish, dunyoqarashni shakllantirish.	Ma‘naviy mazmundagi bilim va tahliliy fikrlash.
Refleksiv-metakognitiv	O‘z-o‘zini kuzatish, tahlil qilish, baholash va boshqarish	Refleksiya, o‘zini nazorat qilish, metakognitiv	Tanqidiy mulohaza va o‘z-o‘zini rivojlantirish.

	jarayonlarini rivojlantiradi.	boshqaruv.	
Tajribaviy-faoliyatli	Nazariy bilimlarni shaxsiy tajriba va real pedagogik vaziyatlar bilan bog'laydi.	Amaliy qo'llash, hayotiy tajribani ta'limga integratsiya qilish.	Qadriyatlarni xulq-atvorda namoyon etish.
Kompetensiyaviy-rivojlantiruvchi	Ma'naviy, kommunikativ, kasbiy va refleksiv kompetensiyalarni natijaga aylantiradi.	Baholash, rivojlantirish, umumlashtirish.	Ma'naviy-axloqiy kompetensiyaning barqaror shakllanishi.

2. Model komponentlarining pedagogik imkoniyatlari

Motivatsion-qadriyaviy komponent modelning aksiologik poydevori hisoblanadi. Talabalarda ma'naviy-axloqiy kompetensiya shakllanishi avvalo ichki ehtiyoj, qadriyatlarga ongli munosabat va shaxsiy kamolotga intilishdan boshlanadi. Najmiddin Kubro qarashlarida tavba, zuhd, tavakkul, qanoat va sabr kabi tamoyillar insonni ichki o'zgarishga undovchi ruhiy-motivatsion omillar sifatida ko'rinadi. Pedagogik jarayonda bu komponent axloqiy suhbatlar, qadriyatlarga asoslangan savollar, hayotiy misollar, hikmatlar tahlili va shaxsiy rivojlanish rejasi orqali amalga oshiriladi. Natijada talaba ma'naviy qadriyatlarni tashqi talab sifatida emas, balki o'z shaxsiy kamolotining zarur sharti sifatida qabul qila boshlaydi.

Kognitiv-dunyoqarash komponenti talabani ma'naviy mazmundagi bilimlarni ilmiy, pedagogik va hayotiy nuqtayi nazardan anglashini ta'minlaydi. Bu komponent doirasida Najmiddin Kubro merosidagi g'oyalar pedagogika tarixi, tarbiya nazariyasi, kasbiy etika, shaxs psixologiyasi va ma'naviyat asoslari bilan bog'lanadi. Talabalar alloma qarashlarini o'rganar ekan, axloqiy tushunchalarning tarixiy ildizi, falsafiy mazmuni va zamonaviy pedagogik amaliyotdagi ahamiyatini tahlil qiladi. Bunday yondashuv ma'naviy tarbiyani mavhum pand-nasihattan ilmiy asoslangan pedagogik mazmunga aylantiradi.

Refleksiv-metakognitiv komponent talabani o'zini o'zi anglash va boshqarish qobiliyatini rivojlantiradi. Ma'naviy tarbiya natijador bo'lishi uchun talaba o'z xatti-harakati, qarori, hissiyoti, maqsadi va o'quv faoliyatini tahlil qila olishi kerak. Refleksiv jurnal, "bugun men nimani angladim?", "qaysi qadriyat men uchun muhim?", "kelajakdagi o'qituvchi sifatida qanday axloqiy mas'uliyatga egaman?" kabi savollar talabani metakognitiv faolligini kuchaytiradi. Bu jarayon Najmiddin Kubro ta'limotidagi o'z qalbini kuzatish va nafsni nazorat qilish g'oyalari bilan bevosita bog'liqdir.

Tajribaviy-faoliyatli komponent nazariy bilimlarning amaliy xatti-harakatga aylanishini ta'minlaydi. Talaba ma'naviy qadriyatlarni faqat matn sifatida o'rganib qolsa, ularning tarbiyaviy ta'siri cheklangan bo'ladi. Shu bois modelda tajribaviy loyihalar, jamoat xizmatlari, guruhiy topshiriqlar, pedagogik vaziyatlarni hal qilish, muloqot mashqlari va ijtimoiy tashabbuslar muhim o'rin tutadi. Masalan, "O'qituvchi shaxsida halollik va adolat" mavzusidagi keysni tahlil qilish talabani kasbiy axloqiy qaror qabul qilish ko'nikmasini rivojlantiradi.

Kompetensiyaviy-rivojlantiruvchi komponent modelning natijaviy markazini tashkil etadi. Bu komponent barcha oldingi komponentlar natijasini umumlashtirib, ma'naviy-axloqiy kompetensiyani o'lchovchan ko'rsatkichlar orqali baholash imkonini beradi. Talabani ma'naviy kompetensiyasi uning halol muloqoti, mas'uliyatli qarori, hamkorlikdagi faolligi, refleksiv xulosasi, portfolidagi dalillari va kasbiy vaziyatlarda tanlagan yechimlari orqali aniqlanadi. Demak, baholash jarayoni nafaqat nazorat, balki rivojlantiruvchi pedagogik vosita sifatida xizmat qiladi.

3. Ma'naviy rivojlanish bloki va sifatlar tizimi

Modelning eng muhim qismi ma'naviy rivojlanish blokidir. Bu blok ta'limiy ta'sirlarning talaba shaxsida qanday ichki o'zgarishlarga olib kelishini ifodalaydi. Maqsadli blok strategik yo'nalishni belgilasa, tashkiliy-mazmuniy blok metodik vositalarni taqdim etsa, ma'naviy rivojlanish bloki aynan natijaviy shaxsiy o'zgarishlarni aks ettiradi. U qadriyatlarni anglashdan

boshlab, ma'naviy-axloqiy kompetensiyani shakllantirish, ijtimoiy munosabatlar madaniyatini rivojlantirish, refleksiv-metagognitiv o'sish va dunyoqarash transformatsiyasigacha bo'lgan izchil jarayonni qamrab oladi.

Birinchi bosqich – qadriyatlarni anglash va o'zlashtirish. Bu bosqichda talaba ma'naviy-axloqiy tushunchalarni shaxsiy hayot va kasbiy faoliyat uchun muhim tamoyillar sifatida qabul qiladi. Halollik, adolat, shukronalik, vafodorlik, mehribonlik, kamtarlik va sabr kabi sifatlarning mazmunini anglash talabaning keyingi rivojlanishi uchun poydevor bo'ladi. Agar qadriyatlar ongli ravishda o'zlashtirilmasa, ular xulq-atvorda barqaror namoyon bo'lmaydi. Shu sababli modelda qadriyatlarga oid muloqot, hikmatlar tahlili, badiiy-pedagogik matnlar, tarixiy misollar va refleksiv savollar muhim vosita sifatida qo'llanadi.

Ikkinchi bosqich – ma'naviy-axloqiy kompetensiyani shakllantirish. Bu bosqichda qadriyatlar amaliy ko'nikma va xulq-atvor sifatida namoyon bo'la boshlaydi. Talaba axloqiy vaziyatlarda qaror qabul qiladi, o'z fikrini asoslaydi, boshqalarning nuqtayi nazarini hurmat qiladi, adolati muloqotga kirishadi va o'z harakatining oqibatini baholaydi. Mazkur kompetensiya pedagogik kasb uchun ayniqsa muhim, chunki o'qituvchi o'z shaxsiy namunasi orqali o'quvchilarga ta'sir ko'rsatadi.

Uchinchi bosqich – ijtimoiy munosabatlar madaniyatini rivojlantirish. Najmiddin Kubro merosida insonning kamoloti jamiyat bilan aloqadorlikda namoyon bo'ladi. Shaxsning ichki pokligi uning boshqalarga bo'lgan munosabatida, muloqot odobida, hamkorlikda, insonparvarlikda va fuqarolik mas'uliyatida ko'rinadi. Shu sababli talabalarda ijtimoiy-kommunikativ sifatlarni rivojlantirish ma'naviy tarbiyaning muhim ko'rsatkichi hisoblanadi.

To'rtinchi bosqich – refleksiv-metakognitiv rivojlanishni faollashtirish. Bu bosqichda talaba o'z xatosini ko'ra olish, uni tan olish, tuzatish, kelgusi rivojlanish maqsadini belgilash va o'z ustida ishlash ko'nikmalariga ega bo'ladi. Najmiddin Kubro ta'limotidagi tavba va o'zini tahlil qilish g'oyalari aynan shu bosqichning nazariy asosini tashkil etadi. Pedagogik amaliyotda bu bosqich portfoliolar, o'z-o'zini baholash varaqalari, refleksiv esselar va individual rivojlanish xaritalari orqali qo'llab-quvvatlanadi.

Beshinchi bosqich – dunyoqarash transformatsiyasi va komil inson idealiga yaqinlashish. Bu bosqichda talaba bilim, qadriyat, tajriba, refleksiya va ijtimoiy mas'uliyatni yagona hayotiy pozitsiyaga birlashtiradi. Komil inson ideali zamonaviy pedagogik ta'limda axloqiy mas'uliyatli, kasbiy kompetent, insonparvar, ijtimoiy faol va o'z ustida ishlaydigan shaxsni tarbiyalash maqsadi bilan uyg'unlashadi.

2-jadval. Ma'naviy rivojlanish blokida shakllantiriladigan ijobiy sifatlar va ularning salbiy muqobillari

Ijobiy sifat	Pedagogik mazmuni	Salbiy sifat	Tarbiyaviy xavf
Halollik	Rostgo'ylik, vijdonlilik va haqiqatga sodiqlik.	Yolg'onchilik	Ishonchning yo'qolishi va axloqiy beqarorlik.
Mas'uliyat	Vazifa va burchni ongli bajarish.	Mas'uliyatsizlik	Burchga loqaydlik, kasbiy sustlik.
Insonparvarlik	Boshqalarga hurmat, mehr va yordamga tayyorlik.	Shafqatsizlik	Inson manfaatiga befarqlik.
Kamtarlik	O'zini yuqori qo'ymaslik, oddiylik.	Kibr	Boshqalarni mensimaslik.
Sabr-toqat	Qiyinchilikni matonat bilan yengish.	Sabrsizlik	Shoshqaloqlik, hissiy beqarorlik.
Bag'rikenglik	Turli fikr va qarashlarni hurmat qilish.	Murosasizlik	Nizo va inkor kayfiyati.
O'zini nazorat qilish	Nafs, hissiyot va xatti-harakatni boshqarish.	Nafsga berilish	Hirs va impulsiv qarorlar.
Ilmga intilish	Bilim olish va o'zini rivojlantirishga ehtiyoj.	Johillik	O'rganishga befarqlik.

Muloqot madaniyati	Odobli nutq, hamkorlik, tinglash madaniyati.	Beodoblik	Munosabatlarda qo'pollik.
Fuqarolik mas'uliyati	Jamiyat taraqqiyotiga daxldorlik hissi.	Loqaydlik	Ijtimoiy hayotga befarqlik.

4. Ta'lim texnologiyalari va o'qitish metodlari

Najmiddin Kubro pedagogik qarashlarini zamonaviy oliy ta'limga samarali tatbiq etish uchun mazmun bilan birga texnologik mexanizmlar ham aniq belgilanishi lozim. Tadqiqotda beshta asosiy ta'lim texnologiyasi ajratiladi: qadriyatga yo'naltirilgan refleksiv ta'lim texnologiyasi, shaxsga yo'naltirilgan ma'naviy rivojlantirish texnologiyasi, vitagen-tajribaviy ta'lim texnologiyasi, refleksiv-metakognitiv rivojlantirish texnologiyasi va kompetensiyaga asoslangan rivojlantiruvchi baholash texnologiyasi. Bu texnologiyalar birgalikda ma'naviy tarbiyani rejalashtiriladigan, boshqariladigan va baholanadigan pedagogik jarayonga aylantiradi.

Qadriyatga yo'naltirilgan refleksiv ta'lim texnologiyasi talabalarga axloqiy qadriyatlarni anglash, ularni shaxsiy tajriba bilan bog'lash va o'z xulq-atvorini tahlil qilish imkonini beradi. Mashg'ulotlarda Najmiddin Kubro hikmatlari, ta'limiy g'oyalari va axloqiy tamoyillari muhokama qilinadi. O'qituvchi ochiq savollar, muammoli vaziyatlar va refleksiv topshiriqlar yordamida talabani shaxsiy munosabatini yuzaga chiqaradi. Natijada talaba ma'naviy tushunchalarni yodlab olish bilan cheklanmay, ularni o'z hayotiy pozitsiyasi bilan solishtiradi.

Shaxsga yo'naltirilgan ma'naviy rivojlantirish texnologiyasi har bir talabada individual rivojlanish ehtiyoji mavjudligini e'tirof etadi. Bir talaba muloqot madaniyatini, boshqasi mas'uliyatni, yana biri o'zini nazorat qilishni rivojlantirishga ko'proq ehtiyoj sezishi mumkin. Shuning uchun individual ta'lim rejasi, mentorlik suhbatlari, rivojlanish xaritasi va shaxsiy portfolio kabi vositalar qo'llanadi. Bu texnologiya talabani ma'naviy kamolotini umumiy talabalar bilan emas, balki uning individual o'sish dinamikasi bilan baholashga imkon beradi.

Vitagen-tajribaviy ta'lim texnologiyasi nazariy bilimlarni talabalar hayotiy tajribasi bilan integratsiya qiladi. Masalan, talabalardan o'z oilasida, mahallasida yoki ta'lim tajribasida uchragan axloqiy vaziyatlarni tahlil qilish, ularni Najmiddin Kubro tamoyillari bilan qiyoslash va kelajakdagi o'qituvchilik faoliyati uchun xulosa chiqarish so'raladi. Bunday topshiriqlar talabani o'quv materialiga shaxsiy ma'no berishini ta'minlaydi.

Refleksiv-metakognitiv rivojlantirish texnologiyasi talabani o'z o'quv jarayoni va ma'naviy o'sishini boshqarishiga qaratiladi. Bunda "mening kuchli tomonlarim", "men rivojlantirishim kerak bo'lgan sifatlar", "bugungi mashg'ulotdan olgan axloqiy xulosam", "kelajakdagi pedagog sifatida mas'uliyatim" kabi refleksiv savollar qo'llanadi. Ushbu texnologiya talabani ichki kuzatuvchanligini, mas'uliyatini va o'z ustida ishlash madaniyatini rivojlantiradi.

Kompetensiyaga asoslangan rivojlantiruvchi baholash texnologiyasi ma'naviy-axloqiy kompetensiyani amaliy ko'rsatkichlar orqali baholashga xizmat qiladi. Baholashda test natijalaridan tashqari portfoliodagi dalillar, keys yechimlari, refleksiv esselar, jamoaviy faoliyat, o'zaro baholash va o'qituvchi kuzatuvlari inobatga olinadi. Bu yondashuv nazoratni jazolovchi vosita emas, balki talabani keyingi rivojlanishini belgilaydigan qayta aloqa mexanizmiga aylantiradi.

Modelni amaliyotga joriy etishda quyidagi metodlar alohida samaradorlikka ega:

- Refleksiv muloqot metodi – Najmiddin Kubro g'oyalari asosida axloqiy savollar, bahs-munozara va shaxsiy xulosalar orqali talabada ma'naviy ongini rivojlantiradi.
- Pedagogik merosga oid keyslarni tahlil qilish metodi – real yoki modellashtirilgan pedagogik vaziyatlarda axloqiy muammoni aniqlash va asosli qaror qabul qilish ko'nikmasini shakllantiradi.
- Vitagen tajribani integratsiyalash metodi – talabani hayotiy tajribasini o'quv mazmuni bilan bog'lab, qadriyatlarning shaxsiy ma'nosini kuchaytiradi.
- Refleksiv portfolio metodi – talabani ma'naviy, axloqiy va kasbiy rivojlanishini dalillar asosida kuzatish, baholash va takomillashtirishga imkon beradi.

5. Diagnostik-natijaviy baholash mezonlari

Ma'naviy-axloqiy kompetensiyani rivojlantirish jarayonini ilmiy asosda tashkil etish uchun baholash mezonlari aniq belgilanishi zarur. Taklif etilayotgan modelda to'rtta asosiy mezon

ajratiladi: aksiologik mezon, kognitiv-dunyoqarash mezon, ijtimoiy-kommunikativ mezon va reflektiv-rivojlanish mezon. Har bir mezon talaba shaxsidagi ma'lum sifatlar va xatti-harakat ko'rsatkichlari orqali aniqlanadi.

Aksiologik mezon talabaning qadriyatlarga munosabati, halollik, adolat, shukronalik, vafodorlik, mas'uliyat va komillikka intilishini ifodalaydi. Bu mezon bo'yicha talaba ma'naviy qadriyatlarni tushunishi, ularga shaxsiy munosabat bildirishi, real vaziyatlarda axloqiy tanlov qila olishi va o'z qarorini qadriyatlar bilan asoslay olishi kerak. Aksiologik mezon tarbiyaviy jarayonning mazmuniy poydevorini tashkil etadi.

Kognitiv-dunyoqarash mezon talabaning Najmiddin Kubro merosi, komil inson g'oyasi, ma'naviy tarbiya, kasbiy etika va pedagogik qadriyatlar haqidagi bilimlarini qamrab oladi. Bu mezon faqat faktologik bilimni emas, balki tushunchalarni tahlil qilish, taqqoslash, zamonaviy ta'lim bilan bog'lash va shaxsiy xulosa chiqarish qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Talaba Kubro g'oyalarini pedagogik vaziyatlar bilan bog'lay olsa, bu kognitiv-dunyoqarash rivojlanishining muhim belgisi hisoblanadi.

Ijtimoiy-kommunikativ mezon talabaning muloqot madaniyati, hamkorlikka tayyorligi, bag'rikengligi, fuqarolik mas'uliyati, insonparvarligi va jamoaviy faoliyatdagi ishtirokini baholaydi. Pedagogik kasbda bu mezon alohida ahamiyatga ega, chunki o'qituvchi bilim beruvchi mutaxassis bo'lish bilan birga, sog'lom ijtimoiy munosabatlar tashkilotchisidir. Talabaning o'z fikrini odob bilan bildirishi, boshqalarni tinglashi, ziddiyatli vaziyatlarda murosali yo'l topishi va ijtimoiy foydali tashabbuslarda qatnashishi baholash ko'rsatkichlari sifatida olinadi.

Refleksiv-rivojlanish mezon talabaning o'zini tahlil qilish, xatosini tan olish, o'z ustida ishlash, individual rivojlanish maqsadini belgilash va o'quv faoliyatini boshqarish qobiliyatlarini aniqlaydi. Bu mezon portfoliolar, reflektiv esselar, o'z-o'zini baholash varaqalari va mentorlik suhbatlari orqali o'lchanadi. Refleksiv rivojlanishsiz ma'naviy tarbiya yuzaki bo'lib qolishi mumkin; shu sababli mazkur mezon modelning muhim diagnostik tayanchidir.

3-jadval. Ma'naviy-axloqiy kompetensiyani baholash mezonlari

Mezon	Asosiy ko'rsatkichlar	Baholash vositalari
Aksiologik	Qadriyatlarga munosabat, halollik, adolat, mas'uliyat, komillikka intilish.	Refleksiv savollar, suhbat, qadriyatlar xaritasi.
Kognitiv-dunyoqarash	Najmiddin Kubro merosini bilish, tahlil qilish, pedagogik vaziyat bilan bog'lash.	Og'zaki javob, esse, test, muammoli topshiriq.
Ijtimoiy-kommunikativ	Muloqot madaniyati, hamkorlik, bag'rikenglik, fuqarolik mas'uliyati.	Guruhiy ish, keys, kuzatuv, o'zaro baholash.
Refleksiv-rivojlanish	O'zini tahlil qilish, xatoni tan olish, rivojlanish maqsadini belgilash.	Portfolio, reflektiv jurnal, o'z-o'zini baholash.

MUHOKAMA

Taklif etilgan pedagogik modelning ilmiy ahamiyati shundaki, u Najmiddin Kubro pedagogik merosini zamonaviy ta'lim nazariyalari bilan integratsiya qiladi. Ko'pincha tarixiy-ma'naviy meros ta'lim jarayonida faqat madaniy-ma'rifiy material sifatida taqdim etiladi. Mazkur model esa alloma qarashlarini pedagogik maqsad, mazmun, metod, texnologiya, baholash va natija bilan bog'langan tizim sifatida talqin etadi. Bunda Kubro merosi zamonaviy oliy ta'limning kompetensiyaviy, reflektiv va shaxsga yo'naltirilgan talablariga moslashtiriladi.

Modelning amaliy ahamiyati pedagogika yo'nalishi talabalarida kasbiy-axloqiy tayyorgarlikni kuchaytirish bilan belgilanadi. Bo'lajak o'qituvchi ta'lim oluvchilarga faqat o'quv predmeti bo'yicha bilim bermaydi; u ularga muloqot, mas'uliyat, adolat, insonparvarlik, bag'rikenglik va hayotiy pozitsiya namunalarini ham ko'rsatadi. Shu sababli pedagogik oliy ta'limda ma'naviy-

axloqiy kompetensiyani rivojlantirish kasbiy malakaning tarkibiy qismi sifatida tashkil etilishi lozim.

Modelning yana bir afzalligi uning bosqichma-bosqich rivojlanish mantig'iga ega ekanidadir. Talaba avval qadriyatni anglaydi, keyin uni shaxsiy tajriba bilan bog'laydi, so'ng xatti-harakatida namoyon qiladi, reflektiv baholaydi va oxir-oqibat o'z dunyoqarashining tarkibiy qismiga aylantiradi. Bunday izchillik tarbiyaviy ishlarni tasodifiy tadbirlar majmuidan tizimli pedagogik jarayonga aylantiradi.

Shu bilan birga, modelni joriy etishda ayrim pedagogik shart-sharoitlarga e'tibor berish talab etiladi. Birinchidan, o'qituvchining o'zi qadriyatlarga asoslangan muloqot madaniyatiga ega bo'lishi kerak. Ikkinchidan, ma'naviy tarbiya jarayoni majburiy nasihat shaklida emas, balki dialogik, reflektiv va tajribaviy shaklda tashkil etilishi zarur. Uchinchidan, baholash jarayoni talabning shaxsiyatini hukm qilishga emas, uning rivojlanish dinamikasini qo'llab-quvvatlashga qaratilishi lozim. To'rtinchidan, modelni fanlararo integratsiya asosida – pedagogika tarixi, tarbiya nazariyasi, psixologiya, ma'naviyat asoslari va kasbiy etika fanlari bilan bog'lab qo'llash maqsadga muvofiqdir.

Mazkur yondashuv OAK talablari nuqtayi nazaridan ham ilmiy maqola uchun muhim jihatlarga ega: mavzuning dolzarbligi asoslangan, ilmiy yangilik pedagogik model va komponentlar orqali ifodalangan, metodologik asoslar ko'rsatilgan, amaliy tavsiyalar berilgan, xulosa va adabiyotlar tizimli keltirilgan. Shu bois maqola dissertatsiya tadqiqotining nazariy asoslari va amaliy natijalarini ilmiy jamoatchilikka taqdim etish uchun mos shaklga ega.

XULOSA

Najmiddin Kubro pedagogik qarashlari zamonaviy pedagogik ta'limda talabalarning ma'naviy-axloqiy kompetensiyasini rivojlantirish uchun muhim nazariy va metodik manba hisoblanadi. Alloma merosidagi komil inson, o'z-o'zini anglash, nafsni nazorat qilish, sabr, qanoat, tavba, ilmga intilish, insonparvarlik va ijtimoiy mas'uliyat g'oyalari hozirgi oliy ta'limda shaxsga yo'naltirilgan, reflektiv, kompetensiyaviy va qadriyatlarga asoslangan yondashuvlar bilan uzviy bog'lanadi.

Tadqiqot natijasida motivatsion-qadriyaviy, kognitiv-dunyoqarash, reflektiv-metakognitiv, tajribaviy-faoliyatli va kompetensiyaviy-rivojlantiruvchi komponentlardan iborat pedagogik tizim asoslandi. Ushbu komponentlar talabalarda ma'naviy qadriyatlarni anglash, ularni shaxsiy tajriba bilan bog'lash, axloqiy xulq-atvorda namoyon etish, reflektiv baholash va kasbiy faoliyatga tatbiq etish imkonini beradi.

Taklif etilgan model to'rtta blok: maqsadli, tashkiliy-mazmuniy, ma'naviy rivojlanish va diagnostik-natijaviy bloklar asosida qurildi. Ayniqsa, ma'naviy rivojlanish bloki qadriyatlarni o'zlashtirishdan dunyoqarash transformatsiyasigacha bo'lgan bosqichlarni qamrab olgani bilan ahamiyatlidir. Bu blok talabalarda halollik, mas'uliyat, insonparvarlik, bag'rikenglik, o'zini nazorat qilish, muloqot madaniyati va fuqarolik mas'uliyati kabi sifatlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Maqolada tavsiya etilgan reflektiv muloqot, pedagogik merosga oid keyslarni tahlil qilish, vitagen tajribani integratsiyalash va reflektiv portfolio metodlari Najmiddin Kubro merosini zamonaviy ta'lim amaliyotiga samarali kiritish imkonini beradi. Mazkur metodlar talabalarning ma'naviy ongini, axloqiy kompetentligini, metakognitiv refleksiyasini va kasbiy o'z-o'zini rivojlantirishini kuchaytiradi.

Umuman olganda, Najmiddin Kubro pedagogik merosiga asoslangan model nafaqat tarixiy-ma'naviy qadriyatlarni o'rganish, balki ularni zamonaviy pedagogik ta'limning real tarbiyaviy mexanizmiga aylantirish imkonini beradi. Kelgusida ushbu modelni tajriba-sinov ishlari orqali empirik tekshirish, mezon va indikatorlarni yanada aniqlashtirish hamda turli pedagogik fanlar mazmuniga mos dars ishlanmalari ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shayx Najmiddin Kubro. Al-usul al-ashara // Tasavvufiy hayot. – Toshkent: Movarounnahr, 2004.

2. Shayx Najmiddin Kubro. Minhojus-solikin // Sayru suluk risolalari. – Istanbul: Ilk harf nashriyoti, 2016.
3. Shayx Najmiddin Kubro. Risola fil-holva // Sayru suluk risolalari. – Istanbul: Ilk harf nashriyoti, 2016.
4. Izbullaeva G. Culture, School and Pedagogical Heritage in Didactic Works // Computer Linguistics Problems Solutions Prospect. – 2021. – Vol. 3, No. 2. – P. 85–104.
5. Latipov H.R. Alisher Navoi on Love, Enlightenment and Awareness // Theoretical & Applied Science. – 2020. – Vol. 86, No. 06. – P. 551–556.
6. Djumaniyazova D. Humanity and Divinity are the Objects of Sufi Teachings // The American Journal of Social Science and Education Innovations. – 2021. – Vol. 03, No. 03. – P. 16–26.
7. Omonov Q., Karimov N. Importance of Ancestral Heritage // The American Journal of Social Science and Education Innovations. – 2020. – Vol. 02, No. 09. – P. 196–202.
8. Saidov Kh.G. The Role of National Values in Upbringing of Young People with the Sense of Patriotism // Theoretical & Applied Science. – 2019. – Vol. 80, No. 12. – P. 360–363.
9. Fadhil M.Y., Sebgag S. Sufi Approaches to Education: The Epistemology of Imam Al-Ghazali // Nazhruna: Jurnal Pendidikan Islam. – 2021. – Vol. 4, No. 1. – P. 91–107.
10. Jabborov I. Najmiddin Kubro ta’limotida “kamil inson” tarbiyasi va uning axloqiy-ma’naviy yuksalishga oid g‘oyalari // Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari. – 2024. – Vol. 4, No. 11.
11. Gerasimova Y. et al. Implementing a Spiritual and Moral Education Program for Maths Teachers // Journal of Teacher Education for Sustainability. – 2021. – Vol. 23, No. 1. – P. 69–83.
12. Eka E. Revisiting Character Education from Islamic Perspective // Ulumuna. – 2017. – Vol. 21, No. 1. – P. 1–33.
13. Abildina S. et al. Potential of Pedagogical Disciplines in the Formation of Spiritual Culture of Future Primary School Teachers // Bulletin of Toraihyrov University. Pedagogics Series. – 2021. – No. 4. – P. 467–482.
14. Wajdi M.B.N. Philosophy of Islamic Education in the Context of Pesantren: An Analytical Study // Edutec Journal of Education and Technology. – 2022. – Vol. 6, No. 2. – P. 556–568.
15. Podger D. et al. A Whole-person Approach to Educating for Sustainability // International Journal of Sustainability in Higher Education. – 2010. – Vol. 11, No. 4. – P. 339–352.

boshlab, ma'naviy-axloqiy kompetensiyani shakllantirish, ijtimoiy munosabatlar madaniyatini rivojlantirish, refleksiv-metagognitiv o'sish va dunyoqarash transformatsiyasigacha bo'lgan izchil jarayonni qamrab oladi.

Birinchi bosqich – qadriyatlarni anglash va o'zlashtirish. Bu bosqichda talaba ma'naviy-axloqiy tushunchalarni shaxsiy hayot va kasbiy faoliyat uchun muhim tamoyillar sifatida qabul qiladi. Halollik, adolat, shukronalik, vafodorlik, mehribonlik, kamtarlik va sabr kabi sifatlarning mazmunini anglash talabaning keyingi rivojlanishi uchun poydevor bo'ladi. Agar qadriyatlar ongli ravishda o'zlashtirilmasa, ular xulq-atvorda barqaror namoyon bo'lmaydi. Shu sababli modelda qadriyatlarga oid muloqot, hikmatlar tahlili, badiiy-pedagogik matnlar, tarixiy misollar va refleksiv savollar muhim vosita sifatida qo'llanadi.

Ikkinchi bosqich – ma'naviy-axloqiy kompetensiyani shakllantirish. Bu bosqichda qadriyatlar amaliy ko'nikma va xulq-atvor sifatida namoyon bo'la boshlaydi. Talaba axloqiy vaziyatlarda qaror qabul qiladi, o'z fikrini asoslaydi, boshqalarning nuqtayi nazarini hurmat qiladi, adolati muloqotga kirishadi va o'z harakatining oqibatini baholaydi. Mazkur kompetensiya pedagogik kasb uchun ayniqsa muhim, chunki o'qituvchi o'z shaxsiy namunasi orqali o'quvchilarga ta'sir ko'rsatadi.

Uchinchi bosqich – ijtimoiy munosabatlar madaniyatini rivojlantirish. Najmiddin Kubro merosida insonning kamoloti jamiyat bilan aloqadorlikda namoyon bo'ladi. Shaxsning ichki pokligi uning boshqalarga bo'lgan munosabatida, muloqot odobida, hamkorlikda, insonparvarlikda va fuqarolik mas'uliyatida ko'rinadi. Shu sababli talabalarda ijtimoiy-kommunikativ sifatlarni rivojlantirish ma'naviy tarbiyaning muhim ko'rsatkichi hisoblanadi.

To'rtinchi bosqich – refleksiv-metakognitiv rivojlanishni faollashtirish. Bu bosqichda talaba o'z xatosini ko'ra olish, uni tan olish, tuzatish, kelgusi rivojlanish maqsadini belgilash va o'z ustida ishlash ko'nikmalariga ega bo'ladi. Najmiddin Kubro ta'limotidagi tavba va o'zini tahlil qilish g'oyalari aynan shu bosqichning nazariy asosini tashkil etadi. Pedagogik amaliyotda bu bosqich portfoliolar, o'z-o'zini baholash varaqalari, refleksiv esselar va individual rivojlanish xaritalari orqali qo'llab-quvvatlanadi.

Beshinchi bosqich – dunyoqarash transformatsiyasi va komil inson idealiga yaqinlashish. Bu bosqichda talaba bilim, qadriyat, tajriba, refleksiya va ijtimoiy mas'uliyatni yagona hayotiy pozitsiyaga birlashtiradi. Komil inson ideali zamonaviy pedagogik ta'limda axloqiy mas'uliyatli, kasbiy kompetent, insonparvar, ijtimoiy faol va o'z ustida ishlaydigan shaxsni tarbiyalash maqsadi bilan uyg'unlashadi.

2-jadval. Ma'naviy rivojlanish blokida shakllantiriladigan ijobiy sifatlar va ularning salbiy muqobillari

Ijobiy sifat	Pedagogik mazmuni	Salbiy sifat	Tarbiyaviy xavf
Halollik	Rostgo'ylik, vijdonlilik va haqiqatga sodiqlik.	Yolg'onchilik	Ishonchning yo'qolishi va axloqiy beqarorlik.
Mas'uliyat	Vazifa va burchni ongli bajarish.	Mas'uliyatsizlik	Burchga loqaydlik, kasbiy sustlik.
Insonparvarlik	Boshqalarga hurmat, mehr va yordamga tayyorlik.	Shafqatsizlik	Inson manfaatiga befarqlik.
Kamtarlik	O'zini yuqori qo'yimaslik, oddiylik.	Kibr	Boshqalarni mensimaslik.
Sabr-toqat	Qiyinchilikni matonat bilan yengish.	Sabrsizlik	Shoshqaloqlik, hissiy beqarorlik.
Bag'rikenglik	Turli fikr va qarashlarni hurmat qilish.	Murosasizlik	Nizo va inkor kayfiyati.
O'zini nazorat qilish	Nafs, hissiyot va xatti-harakatni boshqarish.	Nafsga berilish	Hirs va impulsiv qarorlar.
Ilmga intilish	Bilim olish va o'zini rivojlantirishga ehtiyoj.	Johillik	O'rganishga befarqlik.